

Jernej Kaluža

Deja Crnović: Politika kot medijski performans.

Ljubljana: ZRC SAZU, 2021.

304 strani (ISBN 9789610505167), 24 EUR

S slovensko politiko se – vsaj v Sloveniji – še preveč ukvarjamo. V poročanju medijev je denimo delež notranjepolitičnih tem po navadi nesorazmerno večji od poročanja o zunanji politiki. Še bolj se naša zavozlanost v vozle lokalne politike odraža na družbenih omrežjih: lokalna Twitter scena je že dolgo časa povsem potopljena v ostro politično polarizacijo, ki je – sicer v nekoliko manjši meri – prisotna tudi na Facebooku (manj pa na Instagramu). Tovrstna izjemna politizacija javnega diskurza, ki je najbrž do neke mere specifična za naš lokalni prostor, je posebej zaznamovala predvsem nedavno obdobje tretje Janševe vlade.

Zaradi vsega naštetega preseneča, da so strokovna in znanstvena dela, ki bi se sistematično posvečala določenim epoham ali osebnostim iz slovenske politike – in bi to analizo postavila v ustrezen teoretski okvir – sorazmerno redka. To pride še posebej do izraza, če se osredotočimo na obdobje zadnjih petnajstih let, v katerem je nekoliko poniknilo zanimanje za tranzicijsko postsocialistično slovensko politiko, ki je svoj vrhunec doseglo v času pridružitve Evropski uniji.

Delo Deje Crnović *Politika kot medijski performans* predstavlja eno izmed redkih (in zelo dobrodošli) izjem od opisanega pravila, saj gre za poglobljeno študijo, ki analizira, kako nekatere ključne osebe v slovenskem političnem prostoru – to so Borut Pahor, Danilo Türk, Lojze Peterle, Alenka Bratušek, Katarina Kresal in Ljudmila Novak – uprizarjajo spolne in razredne distinkcije. Empirična analiza medijske pojavnosti omenjenih politikov je postavljena v teoretski okvir Bourdiejeve sociološke teorije, študij spola in feministične teoretske tradicije. Delo posebej odlikuje poglobljeno in obširno poznavanje lokalne sociološke produkcije, pri čemer izstopa predvsem uporaba teoretskih izpeljav slovenskih avtoric, denimo Brede Luthar, Milice Antič Gaber, Danice Fink-Hafner, Mace Jogan, Tanje Rener, Eve Bahovec, Renate Salecl, Marte Verginelle in drugih.

Avtorica svojo analizo zasnuje na tezi, da se fokus političnega diskurza v obdobju med letoma 2007 in 2014 iz ideoloških bojov premešča na osebne lastnosti glavnih političnih osebnosti, zaradi česar prihaja do depolitizacije političnega polja. Namesto da bi se politični boj odvijal okrog vprašanj konkretnih politik, ki jih nekdo zagovarja, ideološka vprašanja nadomešča performans arhetipskih spolnih in razrednih pozicij. S tem performansom skušajo politični akterji doseči večjo priljubljenost pri določenih segmentih volilnega telesa. Tovrstna eventizacija in personalizacija politike prispeva k temu, da pomembna vsebinska politična vprašanja nadomeščajo lahkotnejše, tabloidne in površinske teme, pri katerih politične sfere ni več mogoče razločevati od (apolitične) sfere, kot jo najdemo v popkulturnem in tabloidnem diskurzu o slavnih.

Sledeč D. Crnović tako Danilo Türk reprezentira buržujsko-racionalistično moškost, za katero sta značilni čustvena zadržanost in tehnokratska racionalnost (že nekoliko

zastarele) dominantne moškosti 70. let prejšnjega stoletja. Lojze Peterle uprizarja domačijsko moškost, kar pride posebej do izraza s poudarjanjem njegovega igranja orglic in čebelarstva. Na drugi strani Katarina Kresal deloma stavi na uprizarjanje specifične ženskosti (»nedolžna, lepa in pametna«, kot jo označijo strankarski kolegi), kar pa se izkaže za problematično, saj njeno kariero zaznamujejo (v veliki meri neutemeljeni) očitki, ki so vsi po vrsti povezani z njenim spolom in osebnim življenjem (kot je bila denimo »afeta bulmastifi«).

D. Crnković tako ugotavlja, da med uprizarjanjem moškosti in uprizarjanjem ženskosti obstaja določena nesimetrija, saj so ženske v politiki pogostejše reducirane na lasten spol in njemu predvideno družbeno vlogo ter posledično podvržene višjim pričakovanjem in bolj ostrim sodbam. To pride do izraza tudi v primeru Alenke Bratušek, katere politično kariero – kljub temu da uspeva osebno življenje ločevati od svoje politične vloge – zaznamujejo tudi sodbe o videzu in oblačenju. Edina oseba ženskega spola, ki uspe svoj spol reprezentirati na sorazmerno neproblematičen način, je – sledeč D. Crnković – Ljudmila Novak, ki pretežno stavi na uprizarjanje tradicionalne vloge ženske, na domačijsko materinskost.

Glavni protagonist v obširni študiji je sicer vedno izmuzljivi Borut Pahor, ki naj bi v času svojega vodenja vlade in stranke SD utelešal podobo nove moškosti, ki do določene mere presega stereotipno podobo tradicionalnega moškega, medtem ko naj bi v času predsedniške kampanje leta 2012 uprizarjanje svojega spola povsem spremenil in se pomaknil k moškosti delavskega razreda. Z maskiranjem v mesarja, smetarja, tovarniškega delavca ali frizerja se je skušal približati ljudstvu (pa tudi tabloidnim in apolitičnim medijem, katerih vrata je tovrsten pristop na široko odpiral).

Prav empirična analiza lika Boruta Pahorja, čigar fotografija iz časa njegove manekenske kariere krasi tudi naslovnico knjige, nakazuje manjšo pomanjkljivost teoretskega okvira knjige. Težko bi se namreč strinjal, da njegova politika predstavlja sistematičen poskus približevanja nižjemu ali nižjemu srednjemu razredu. Prav tako se zdijo nekoliko preveč radikalne primerjave njegovega performiranja delavske moškosti s Putinovim poskusom utelešanja podobe tradicionalnega – redkobesednega, vzdržljivega in grobega – »mužika«. Nasprotno, Pahor je tudi v svojem poznejšem obdobju »Instagram predsednika« ohranil in celo potenciral poteze nove moškosti.

Gotovo je sicer, da Pahorjeva politična strategija najbolj ustreza teoretski zastavitvi knjige, saj striktno sledi imperativu depolitizacije političnega prostora, značilnemu za politike radikalnega centra, ki pristajajo na neoliberalni status quo in skušajo podporo množic doseči na način, da v sfero politike vnašajo popkulturna načela – vprašanja mode, življenjskega sloga in osebnega okusa – ter se izogibajo izrekanju o čemerkoli politično spornem ali polemičnem. Zdi se, da je tovrstna strategija prilagajanja generičnemu (za politiko ne preveč zainteresiranemu) državljanu blizu populizmu. Ta koncept se pojavi šele v zaključku knjige, za katerega se zdi, da je bil napisan kasneje od preostalega besedila. Vendar pa Pahor – kot opozarja D. Crnković – za razliko od stereotipnega populista ne stavi na antagonistični diskurz, logiko »mi proti njim« in na nasprotovanje določenim družbenim skupinam. Zdi se skratka, da njegova izmuzljiva politična strategija predstavlja izziv tudi za poskuse njenega teoretskega zaobjetja.

Naslednja nekoliko problematična poteza knjige je skoraj popolna odsotnost analize lika Janeza Janše, ključne osebnosti in verjetno v – tako desnih kot tudi levih – slovenskih medijih najpogostejše omenjanega politika v zadnjem desetletju. To odsotnost je mogoče deloma opravičiti z dejstvom, da se delo Deje Crnović osredotoča na obdobje okrog leta 2010 (2007–2014), torej na čas, v katerem je Janša gotovo igral pomembno, a morda ne povsem osrednje vloge (kot to velja pozneje). Politiko Janeza Janše bi tudi zelo težko opredelili kot politiko radikalnega centra, ki se skuša izogibati polarizirajočim političnim temam in ki v politiko vnaša tabloidne, apolitične in popkulturne vzorce. Še več, zdi se, da obdobje vlade Janeza Janše močno zaznamuje prav povratak k političnosti, v katerem »lahkotna« vprašanja o performiranju spola in razreda (ter personalizacijo, intimizacijo in individualizacijo postmoderne postpolitike) zamenjata agonistični politični spopad in kulturna vojna.

Skozi analizo v knjigi, ki opozarja na diskurz radikalnega (neo)liberalnega centra, ki stavi na tezo, da je delitev na levo in desno zastarela ter da ideološke teme v politiki nimajo več kaj iskati, se nam včasih lahko zazdi, da se politični diskurz v času janšizma (in antijanšizma) izboljšuje in da politično polje ponovno pridobiva na avtonomiji. Vendar pa nas po drugi strani izkušnja zadnje Janševe vlade (2020–2022) tudi uči, da v takih trenutkih nekateri komaj čakamo, kdaj bo v slovenski politiki spet zavladal apolitični dolčas, ko se bomo lahko vrnila k bolj lahkotnim in trivialnim (a)političnim temam.

Slovenskega političnega prostora zadnjih dvajsetih let torej morda ne zaznamuje samo ena skrajnost, temveč določena bipolarnost: na eni strani imamo obdobja apolitičnega miru, ko prevladujeta personalizacija in eventizacija politike, na drugi strani obdobja zaostrenega političnega in kulturnega boja. V tem kontekstu bi bilo gotovo zanimivo videti, kakšno bi bilo morebitno nadaljevanje knjige *Politika kot medijski performans*, ki bi skušalo iz istih teoretskih izhodišč vzeti v obzir naslednjo veliko epoko slovenske politike, obdobje med letoma 2014 in 2022, torej čas, ki bi ga lahko označili za obdobje boja med Janezom Janšo in novimi obrazi leve sredine. Morda bi se skozi analizo izkazalo, da za refleksijo tega obdobja (kar bo gotovo ena večjih nalog lokalnega družboslovja v naslednjih letih) potrebujemo drugačen teoretski okvir (in empirični pristop) od tega, ki ga v svoji knjigi uvede Deja Crnović. Vsekakor pa lahko sklenemo, da bo njen prispevek – zaradi njegove poglobljenosti, polemičnosti in dialektičnosti – predstavljal eno ključnih referenc tudi pri prihodnjih podobnih razmislekih o slovenskem političnem prostoru.